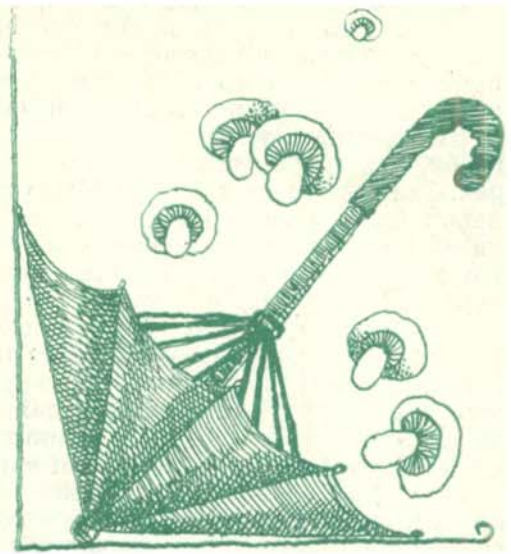

ГРИБИ У МІСТІ

Вітри, які залітають у міста здалеку, приносять їм незвичайні дарунки, що їх, проте, помічають лише деякі особливо чутливі душі, — так люди, хворі на сінну пропасницю, чхають, коли вдихнуть пилок квітів, привезених з інших країв.

Одного дня на смужку газону однієї з вулиць міста не знати звідки залетіли з вітерцем спори, і з них проросли гриби. Цього ніхто не помітив, крім чорнороба Марковальдо, який саме тут щоранку чекав трамвая.

Очі в того Марковальдо були мало придатні для життя в місті: вивіски, світлофори, вітрини, яскрава реклама, афіші ніколи не привертали його уваги — його погляд просто ковзав по всьому тому. І навпаки, пожовклий листок на гілці, пір'янка, що зачепилася за черепицю, не могли заховатись від нього; не було гедзя, що присмоктався до спини коня, дірки, проточеної у дошці шашелем, розчавленої шкурки смокви на тротуарі, яких би не помітив Марковальдо, принагідно замислившись і про зміни в природі, і про свої потаємні бажання, і про злиденність свого життя.

Тож одного ранку, чекаючи трамвая, яким він добувався до складів фірми, де працював куди пошлють, Марковальдо помітив щось незвичайне біля самої зупинки на смужці безплідної і твердої землі під деревами, які росли вздовж вулиці: подекуди, під самими стовбурами, здавалося, повипинали гупі, які де-не-де порозтріскувались і звідти визирали на світ круглясті підземні створіння.

Він нахилився, начебто зав'язати шнурка, й придивився краще: то були гриби, справжнісінькі гриби, що прокльовувалися в самому центрі міста! Марковальдо здалося, ніби сірий і жалюгідний світ, який оточував його, раптом перетворився на світ щедрий і доброзичливий:

отже, від життя можна чекати ще чогось, окрім погодинної платні, яку він отримував за контрактом, та надбавок на сім'ю й дорожнечу.

На роботі він був не уважніший, ніж звичайно. Марковальдо думав, що поки він тут розвантажує паки та ящики, там, у підземній темряві, повільно й нечутно виростають гриби, про які знає тільки він один, усмоктують підземні соки, пробивають затвердлу землю. «Досить однієї дощової ночі, — казав він собі, — і їх можна буде збирати». І він не міг дочекатися, коли зможе поділитися своїм відкриттям із жінкою та шістьма дітками.

— Ось що я вам скажу! — заявив він під час убогого обіду. — На цьому тижні ми поїмо грибів! Чудових смажених грибів! Запевнюю вас!

І найменшим дітям, які ще не знали, що таке гриби, він захоплено розповів про те, які гарні вони на вигляд і які добрі на смак, розказав і про те, як треба їх готувати; він зумів зацікавити і дружину, що доти сиділа з недовірливим і байдужим виразом.

— А де ж ті гриби? — запитали діти. — Скажи нам, де вони ростуть!

Це запитання стривожило Марковальдо: «Якщо я розповім їм про це місце, вони підуть туди з ватагою хлопчиків, поширяться чутка на весь квартал, і гриби опиняться в чужих каструлях!» Отак відкриття, яке спершу наповнило його серце торжеством, тепер розбудило в ньому власницький інстинкт і почуття остороги.

— Місце, де ростуть гриби, знаю тільки я, — сказав він дітям. — І глядіть, щоб нікому ні слова!

Наступного ранку, підходячи до трамвайної зупинки, Марковальдо був сповнений побоювань. Він нахилився над газonom і з полегкістю на серці побачив гриби: вони трохи підросли, але досі майже цілком були прикриті землею.

Італо Кальвіно (нар. 1923 р.) — відомий італійський прозаїк, автор романів та численних новел. Два науково-фантастичні оповідання письменника надруковано у «Всесвіті» 1983 р. (№ 6). Пропоновані оповідання — із циклу, створеного в 1952—1956 рр. і об'єднаного спільним героєм, що через свою дивакуватість і простодушність раз у раз потрапляє в трагікомічні ситуації.

Він ще не розігнувся, коли відчув, що хтось стоїть у нього за спиною. Марковальдо рвучко випростався і спробував прибрати байдужого вигляду. Спираючись на мітлу, на нього дивився двірник.

Цей двірник, у чийх володіннях росли гриби, був здоровенний хлопець в окулярах. Звали його Амадіджі, і Марковальдо неполюбляв його здавна, сам не знаючи за що. Можливо, за окуляри, які так і нишпорили по асфальту, ніби прагнули знищити там усі сліди живого.

Була субота, і всю другу половину дня, вільну від роботи, Марковальдо провів біля газону, кружляючи там з неуважливим виглядом, поглядаючи здалеку то на двірника, то на гриби і прикидаючи, скільки потрібно часу, щоб вони виростили.

Вночі пішов дощ; як ото хлібороб, що після кількох місяців посухи прокидається і танцює на radoшах під шурхіт перших крапель дощу, так і Марковальдо, один на все місто, прокинувся, сів у ліжку й розбудив усю сім'ю: «Дощ, іде дощ!» — і жадібно вдихав запах пилуки, змоченої дощем, що йшов знадвору.

Удосвіта — а була неділя, — забравши всіх дітей, він із позиченим кошиком побіг до газону. Гриби були на місці: вже виструнчені на своїх ніжках, а на шапках досі блищала вода.

— Ура! — І вони кинулися збирати гриби в кошик.

— Тату! А подивись-но, скільки грибів набрав отой синьйор, — сказав Мікеліно, і батько, підвівши голову, побачив Амадіджі. Двірник стояв неподалік і теж тримав у руді повен кошик грибів.

— А, то ви теж їх збираєте? — зрадів двірник. — Отже, їх можна їсти? Я тут

трохи набрав, сумнівався, чи вони добрі... Там далі по вулиці повиростали ще більші... Ну, то тепер, коли я знаю, піду та скажу своїм, бо вони там сперечаються, чи збирати їх, чи ні... — І він швидко подався геть.

Марковальдо не міг здобути й на слово: гриби, та ще й більші, про які він нічого не знав, омріяна здобич, яку в нього вихоплювали з-під самого носа! Намить він майже закам'янів від люті, від заздрощів, а тоді — як це часом буває — розчарування поступилося місцем пориву великодушності.

— Гей, люди! Хто хоче покуштувати смажених грибів сьогодні ж увечері? — гукнув він до натовпу на трамвайній зупинці. — Тут, на вулиці, вирости гриби! Ходімо зі мною! Стане на всіх! — і він кинувся навздогін за Амадіджі, а за ним потягся хвіст людей з парасольками в руках, бо було вогко і погода ще не встоялася.

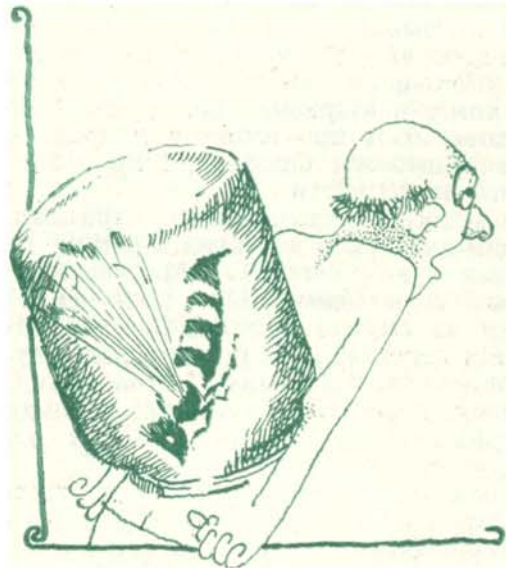
Грибів справді вистачило на всіх, а через брак кошиків їх складали у відкриті парасольки. Хтось навіть запропонував: «Було б чудово пообідати всімгуртом!» Проте кожен узяв свої гриби і поніс до себе додому.

Але невдовзі всі вони зустрілися. Причому зустрілися того ж такн вечора, в одній лікарняній палаті. Усім їм промили шлунок і цим урятували від отруєння, правда, не дуже серйозного, бо грибів кожен із них з'їв не так уже й багато.

Ліжка Марковальдо й Амадіджі були поруч, і вони злісно позирали один на одного.

ЛІКУВАННЯ ОСАМИ

Зима минула і заллшила після себе не один ревматизм. Ласкаве весняне сонце все частіше з'являлось у небі, і Марковальдо в чеканні, коли знайде собі якусь роботу, сидів іноді на лавочці, дивлячись, як розпускається листя. Біля нього часто примощувався один дідок, згорблений, у латаному-перелатаному пальті: це був такий собі синьйор Ріціері, пенсіонер, сам-один у світі, теж любитель посидіти на сонечку. Раз у раз синьйор Ріціері підскакував, ойкав і ще глибше кутався в своє пальто. Він був перевантажений ревматизмами, артритами, радикулітами, які збирав протягом вологої й холодної зими і які не розлучалися з ним цілий рік. Щоб утішити старого, Марковальдо розповідав йому про власний ревматизм, ревматизм своєї дружини і старшої дочки Ізоліни, яка, сердешна, росла не дуже здоровою.

Щодня Марковальдо приносив із собою підобідок, загорнутий у газету. Сівши на лавочку, він розгортав пакунок і давав зім'ятний клопоть газети синьйорові Ріціері, який нетерпляче простягав руку, казав: «Побачимо, що тут новенького», — і читав газету завжди з однаковою зацікавленістю, навіть якщо вона була дворічної давнини.

Отак одного дня він натрапив на статтю про лікування ревматизму бджолиним отрутою.

— Мабуть, медом,— сказав Марковальдо, завжди схильний до оптимізму.

— Ні,— заперечив Ріцєрі,— тут сказано отрутою, тією, що в жалі. — І він прочитав уголос кілька уривків.

Вони довго говорили про бджіл, про їхню корисність і про те, скільки може коштувати таке лікування.

Відтоді, йдучи вулицею, Марковальдо дослухався до будь-якого дзижчання, проводжав очима всяку комаху, що літала довкола. Отак, стежачи за польотом осі з великим черевцем у чорну та жовту смужку, він побачив, як вона залізла в дупло дерева; з того самого дупла вилазили інші осі, і басовите гудіння свідчило, що там осине гніздо. Марковальдо відразу ж почав полювання. Взявши скляну банку, на дні якої ще залишалося на два пальці повідла, він поставив її неподалік від дерева. Незабаром над банкою закружляла оса й залетіла туди, принаджена запахом солодкокого. Марковальдо миттю прикрив банку клаптем паперу.

Отож побачивши синьйора Ріцєрі, Марковальдо повідомив йому втішну звістку:

— Готуйтеся, зараз я зроблю вам укол! — і показав на банку з розлюченою осою всередині.

Старий завагався, але Марковальдо нізачо не хотів відмовитись від експерименту і затявся здійснити його саме тут, на їхній лавочці: пацієнтові навіть не треба буде роздягатися. Зі страхом і водночас надією синьйор Ріцєрі відгорнув полу пальта, задер піджак, сорочку, порвану майку й оголив те місце на крижах, де в нього боліло. Марковальдо притулив туди шийку банки і висмикнув папір, що був за накривку. Спочатку нічого не сталось — оса не зрушила з місця. Заснула вона чи що? Щоб розбудити її, Марковальдо стукнув по деңцю банки. Оса стрілою кинулася вперед і застромила жало в крижі синьйора Ріцєрі. Старий загорлав, підхопився на ноги і почав ходити, мов солдат на параді, потираючи вжалене місце і лаючись незрозумілими прокляттями: «А щоб тобі... а щоб тобі...»

Марковальдо був цілком задоволений: ще ніколи старий не здавався таким струнким і бадьорим. Але поблизу від них уже зупинився поліцай. Марковальдо взяв старого під лікоть і, посвистуючи, повів геть.

Додому він повернувся ще з однією осою в банці. Переконати жінку зробити ін'єкцію було не просто, але кінець кінцем йому пощастило. На деякий час дружина й справді забула про ревматизм — скаржилася тільки на біль укусу осі.

Марковальдо повним ходом заходився ловити ос. Він зробив уколи дочці, ще одні дружині, бо тільки систематичне лікування могло дати користь. Потім вирішив робити уколи й собі. Малі діти, звісно, гукало: «І мені, і мені!» — але Марковальдо визнав за краще наділити їх банками і вирядити на полювання — адже ос щодня треба було не одну.

Синьйор Ріцєрі прийшов до нього додому; з ним ще один старий, синьйор

Ульріке, який волочив ногу і прагнув негайно розпочати лікування.

Чутка ширилась, і Марковальдо тепер працював, не знаючи спочинку: він постійно тримав з півдесятка ос у запасі, кожну в окремій банці, що були розставлені на полиці. Він прикладав банку, наче то був шприц, до спини пацієнта, висмикував паперову накривку і, коли оса вжалювала, недбалим рухом досвідченого лікаря розтирав ужалене місце змоченою у спирті ватою. У нього була тільки одна кімната, де спала вся родина; отож він поділив кімнату ширмою на дві половини — тут приймальня, там кабінет. Дружина Марковальдо заводила кмієнтів до приймальні й отримувала гонорари. Діти брали порожні банки й бігли до гнізда, щоб поповнити запас. Траплялося, що якась оса і вжалить, але вони не плакали, бо знали, що це корисно для здоров'я...

Того року ревматизм розповзався серед людей, мов щупальця восьминога. Лікування Марковальдо набуло великої слави, і якимось у суботу пополудні він побачив у своїй убогій мансарді гурт чоловіків та жінок із сумними обличчями; усі вони трималися рукою хто за спину, хто за бік; одні мали вигляд жебраків, одягнених у лахміття, інші здавалися заможними людьми, яких привабила новизна цього методу лікування.

— Ану, хлопці,— сказав Марковальдо трьом старшим синам,— беріть банки і наловіть ос якомога більше.

День був сонячний, ос на вулиці вистачало. Звичайно хлопці ловили їх оддалік від дерева, в якому було гніздо, полюючи лише на тих, які літали поодиноці. Але того дня Мікеліно, щоб наловити швидше й більше, почав полювати ос біля самого дупла.

— Ось як треба,— казав він братам і намагався накрити осу банкою, як тільки та сідала. Але оса щоразу відлітала і сідала все ближче й ближче до гнізда. Ось вона сіла на самий краєчок дупла, і Мікеліно вже збирався накрити її банкою, коли почув, як дві інші великі осі заджижчали біля самої його голови. Він затулився рукою, але тут-таки відчув укуси і, зойкнувши від болю, впустив банку. Але в цю мить страх перед тим, що він накоїв, змусив його забути й про біль: банка впала в саме гніздо. Не стало чути гудіння, з дупла більше не з'являлося жодної осі. Мікеліно, не маючи сили навіть закричати, поточився назад, і тут із гнізда з оглушливим дзижчанням вихопилася густа розлючена чорна хмара: це були осі, що кинулися в напад усім розлюченим роєм.

Брати почули, як Мікеліно заверещав і побіг так, як ніколи в житті не бігав. Здавалося, то мчить паровоз, а осна хмара, яка неслася за ним, нагадувала дим із труби.

Куди біжить дитина, коли за нею жнуть? Звичайно, додому! Так і Мікеліно. Перехожі не встигли навіть збагнути, що то за проява несеться вулицею: ніби людина і ніби хмара.

Марковальдо саме казав пацієнтам: «Потерпіть трохи, зараз осі будуть тут»,

— коли двері відчинились і рій залетів у кімнату. Ніхто навіть не помітив Мікеліно, який миттю застромив голову в тазик з водою: вся кімната була повна ос, і пацієнти вимахували руками, марно силкуючись відігнати їх. Ревматики виявляли чудеса гнучкості, а скоцюрблені кінцівки розпростувалися від шалених рухів.

Прибули пожежники, за ними — «швидка допомога». Лежачи в ліварні на ліжку, розпухлий до невпізнання Марко-вальдо не наважувався відповідати на прокльони, якими частували його з інших ліжок недавні пацієнти.

*З італійської переклала
Олена ПОМАНСЬКА
(Дебют у «Всесвіті»)*